

(1) ספר שמות פרק י

(ח) וַיּוֹשֶׁב אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אֶהֱרֹן אֶל פְּרַעְהַ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לָכוּ עֲבַדוּ אֶת יְדֹנָד אֱלֹהֵיכֶם מִי וּמִי הַהֲלֹכִים:
(ט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּנַעֲרֵינוּ וּבְזִקְנֵינוּ נִלְךְ בְּכַנְיָנוּ וּבְכַנְיָנוּ וּבְכַנְיָנוּ וּבְכַנְיָנוּ בְּצִאֲנָנוּ וּבְכַנְיָנוּ נִלְךְ פִּי חַג יְדֹנָד לָנוּ:

(2) רבנו בחיי על שמות פרק י פסוק ט

כי חג ה' לנו. זה חג שבועות הוא יום מתן תורה שכבר אמר לו בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה (שמות ג, יב). ואין לפרש חג פסח שהרי במצרים עשו את הפסח, גם אי אפשר לפרש סוכות שהרי אין לו זכרון בהר האלהים אבל הוא חג השבועות שבחודש סיון הוא שכתוב (שם יט, א) בחודש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר סיני ויום זה ראש חודש סיון היה ונשתהו שם חמשה ימים ולמחרתו ביום ששי ניתנה תורה:

(3) אבן עזרא על שמות פרק י פסוק ט

כי חג ה' לנו - לזבח. והוא מצוה על כולנו:

(4) חזקוני על שמות פרק י פסוק ט

כי חג ה' לנו - ודרך להיות כל הטף לחג.

(5) הכתב והקבלה על שמות פרק י פסוק ט

כי חג ה' לנו. ולכן צריכים כולנו ללכת, כי איזה שמחה תהיה לההולכים בהשאר במצרים זקניהם וטפיהם בחג ה' (רמ"ש):

(6) העמק דבר על שמות פרק י פסוק ט

בנערינו ובזקנינו נלך. שגם המה מחויבים בעבודה כמו הגברים. וגם בבנינו ובבנותינו וגו'. אע"פ שהמה באמת לאו בני עבודה ניהו מ"מ. נלך עמהם. כי חג ה' לנו. והוא שמחה וא"א לשמוח בלי בנים ובנות והצאן ובקר אנו צריכין לקרבן החג:

(7) רמב"ן על שמות פרק י פסוק ח

מי ומי ההולכים היה פרעה רוצה שילכו ראשיהם זקניהם ושוטריהם, אנשים אשר נקבו בשמות, ומשה ענהו כי גם הבנים והבנות ילכו כי חג ה' לנו, ומצוה על כלנו לחוג לפניו, אז חרה לפרעה על הבנים והבנות, ואמר שלא ישלח הטף בשום פנים, כי הם לא יזבחו, אבל ישלח כל הזכרים הגדולים בעבור החג שאמר, וישארו הטף והנשים:

(8) מלבים על שמות פרק י פסוק ט

ויאמר משה בנערינו ובזקנינו נלך. היא תשובה כללית ר"ל שנלך כלנו, ועתה הסב פניו אל שאלת פרעה השיב בבנינו ובבנותינו, וגם בצאננו ובבקרנו נלך, והגם שאצלך יש בזה סתירה, אין זה אצלנו כי חג ה' לנו, ואלהינו אל אחד מאתו הרעות והטובות ויצדקו בין זבחי רצון ועולות נדבה בין השמחה עם הנשים והטף, ששניהם נכללו בשם חג שמורה השמחה ומורה הבאת הקרבנות, וכמ"ש באילת השחר

(9) מלבים על ויקרא - אילת השחר - פרק נב [אות תקמה]:

ושם חג הונח על חגיגה שהיו מקריבים בימי מועד ר"ל שלמי שמחה, וע"כ ר"ה ויוה"כ לא נקראו בשם חג בשום מקום (אמור סימן קצ"א):

10 כלי יקר על שמות פרק י פסוק ח

מי ומי ההולכים. יש בענין זה ספקות הן כפל מי ומי כי די באחד, ועוד ההולכים לשון הוה אינו מתיישב כי היה לו לומר מי ילך משמע להבא כי ההולכים משמע שהולכים עכשיו והרי עדיין לא הלכו, ועוד ב"פ נלך ודאי אחד מהם מיותר כי היה לו לומר בנערינו ובזקנינו בבנינו ובבנותינו נלך,

11) ועוד כי חג ה' לנו והרי למעלה אמר בשם ה' ויחוגו לי במדבר משמע שיהיה חג לה' ולא לנו, והבדל זה ידוע כי חג לה' הוא בעבודת הש"י, וחג לנו הוא בשמחת העובדים, כמ"ש (דברים טז ח) עצרת לה' וכתוב (במדבר כט לה) עצרת תהיה לכם, ורז"ל אמרו (פסחים סח ע"ב) דרך פשרה חציו לה' וחציו לכם, וכאן מי החכם ומי יודע פשר דבר,

12) ועו"ק כי אותה אתה מבקשים לשון הוה והיה לו לומר כי אותה בקשתם לשון עבר כי עכשיו הם מבקשים יותר מזה שהרי אמרו בנערינו ובזקנינו וגו' הרי שבקשו לעקור את הכל משם, ופירוש של המפרשים כבר נודע, ובמקום תיבת אותה הל"ל זה אתם מבקשים:

13) וביאור לכל הספיקות הללו הוא, כי פרעה לא שאל את משה מי שילך אלא גזר אומר שודאי לא ילכו כ"א הזכרים שדרכם לזבוח, ואמר לכו עבדו את ה' אלהיכם ושוטטו נא בכל קצוי עולם ופוק חזי מאי עמא דבר מי ומי שדרכם לילך, לכך אמר כפל מי ומי ר"ל אם תימינו ואם תשמאלו לראות בכל מקום הנהוג מי שדרכם לילך לזבוח, וכזה מיושב לשון ההולכים שקאי על כל ההולכים בכל העולם ומשם תראו וכן תעשו גם אתם כפי הנהוג,

14) והשיב משה בנערינו ובזקנינו נלך כפי הנראה שלפי פשוטו נלך מיותר לגמרי, ר"ל שניהם מותרים שהרי קאי על שאלת מי ומי ההולכים, והיה לו להשיב בנערינו ובזקנינו בבנינו וגו' ויהיה הכל קאי על ההולכים, אלא ודאי שאינו מוסב על ההולכים, ור"ל אתה אומר לנו לילך כדרך ההולכים שבכל העולם אבל אנחנו לא כן נעשה אלא בנערינו ובזקנינו נלך, והבדל נלך מן ההולכים כי לא קרב זה אל זה, ואע"פ שבכל ההולכים אין הולכים לזבוח כי אם מי שדרכם לזבוח, מ"מ אנחנו נלך מכל וכל.

15) ונתן טעם לדבר כי חג ה' לנו, כי בשלמא כל ההולכים שאינן הולכים כ"א לזבוח דין הוא שלא ילכו כ"א מי שדרכן לזבוח, אבל אנחנו זולת העבודה דהיינו חג לה', יש עלינו מצוה אחרת עוד והיא שמחת החג, זה"ש כי חג ה' לנו. צריך להיות גם לנו, וידוע שאין שמחת האדם שלימה כ"א בזמן שאשתו ובניו וכל קניניו עמו, כי איך ישיר את שיר ה' על אדמת נכר ואשתו ובניו וקניניו נתונים בערבון בעדו, והשרוי בלא אשה שרוי בלא שמחה, ולכך אמר ב"פ נלך לעשות ב' חלוקות בההולכים כי נערינו וזקנינו נלך לעבוד, ובנינו ובנותינו ילכו לשם שמחה ר"ל שנשמח אנחנו עמהם לקיים מצות ה' עלינו ליתן חציו לה' וחציו לנו ולבנינו, לשם שמחה:

16 רב ש ר הירש על שמות פרק י פסוק ט

בנערינו וגו'. אין לנו בפני ה' לא באי כוח, לא כוהנים ולא נציגים. אם אנו נצטווינו ללכת, כולל הדבר את כולנו, מצעיר עוללינו בערשו ועד אחרון רחלינו במקננו. הכלל מצוי בתוך כל אחד מאתנו. איש ומאומה לא יישאר כי חג ה' לנו, עלינו ליצור "חוג מסביב לה'" (עי' פי' לעיל ה, א). ה' קורא לנו להיאסף מסביבו, ואין קריאה זו אלא רצונו לראותנו מסביבו, על כל חלקינו ועם כל קניינינו.